

UN MONUMENT BAROC - OBELISCUK SFÂNTA ECATERINA

MIHAELA VLĂSCLEANU

Dezvoltarea firească a orașului Timișoara la începutul secolului al XVIII-lea conform noilor principii urbanistice impuse de autoritatea centrală sosită în provincia Banat imediat după cucerirea și anexarea acesteia la Imperiul Habsburgic, a presupus transformarea radicală a acestei zone ce se aflase pentru 165 de ani sub stăpânirea turcească.

Lucrările de refortificare a cetății erau de primă necesitate în contextul permanentelor amenințări. De aceea, odată cu armata imperială pătrund în oraș ingineri și antreprenori familiarizați pe șantierele central-europene cu astfel de construcții.

Odată cu autoritatea central-politică și administrativă necesară reorganizării pătrund și ordinele catolice dornice să atragă de partea noii religii cât mai mulți prozeiți (Iezuiții, Franciscanii sau Minoriții etc). Victoria Contrareformei ajunge să semnifice în provinciile de la granița imperiului o victorie a creștinismului asupra semilunii turcești.

Începutul epocii baroce aduce pe plan central-european un reviriment al tradițiilor antice, papa Sixt al V-lea fiind cel care în 1591 pune să fie dezgropate obeliscurile romane și le amplasează în piețele publice¹.

Obeliscul, monument decorativ - deopotrivă comemorativ, dar și cu conotații funerare, era frecvent utilizat în decorul urbanistic al orașelor din Imperiul Habsburgic.

---

¹ Planurile urbanistice grandioase puse în practică de papa Sixt al V-lea au fost menite înlesniri accesului credincioșilor către bazuici capete de perspectivă ale marilor piețe, pentru detalii vezi, Germain Bazin, *Clasic, baroc, Rococo*, București, 1970, p.11 și pentru rolul obeliscului în urbanismul roman al secolului al XVI-lea, Vernon Hyde Minor, *Baroque & Rococo Art and Culture*, London, 1999, p. 49.

Obeliscul *Sfânta Ecaterina*² a fost ridicat în 1763 pe locul unde a existat încă din vremea turcilor biserica cu hramul Sfânta Ecaterina în fața Porții Transilvaniei.

Odată cu extinderea fortificațiilor s-a ajuns până în cartierul Palanca Mică. Franciscanii din acest cartier sunt mutați în Palanca Mare unde au primit din partea administrației de stat o biserică³ - Sfânta Ecaterina. În jurul acesteia existau câteva case pe la 1744, ceea ce a făcut ca această zonă să fie numită „orașul Ecaterinei”⁴.

Obeliscul (*il. 1*) prezintă o tipologie clasică în repertoriul iconografic și decorativ prin forma piramidală cu trei laturi, soclul pe care se sprijină partea superioară se termină într-un piramidion și crucifix. Partea mediană este decorată cu volute puternic profilate ce încadrează inscripțiile latine ce fac aluzie la momentul și ocazia ridicării monumentului. Soclul monumentului prezintă urme ale unor chenare decorative, iar în vârful piramidei un cartuș emblematic decorează una dintre fațete. Nu se cunoaște autorul și nici un document nu atestă donatorul; cel mai probabil, călugării Franciscani sunt dedicanții lui ca mulțumire pentru acordarea terenului în cetate pe care să-și ridice noua biserică.

Se știe că monumentul a fost grav avariat în timpul asediului orașului Timișoara din 1849, dar a fost refăcut în 1851⁵. Monumentul se află în prezent în Cimitirul Eroilor din Calea Lipovei, Timișoara.

Monumentul se află într-o stare avansată de degradare din cauza materialului friabil din care a fost executat, nefiind un bloc monolit ci realizat din cărămidă arsă zidită în aceeași tehnică ca și zidul bastionar al Timișoarei, a fost supus acțiunii factorilor naturali (atât eroziunea cât și coroziunea) ce au produs exfolierea stratului superficial de tencuială. Totuși, inscripțiile pot fi

² Obeliscul Porții Sibiului sau Ardealului la Franz Binder, *Alt-Temeswar*, Timișoara-Temeswar, 1934, p. 128-129 sau desemnând același monument-obeliscul Porții Transilvaniei la Johann Nepomuk Preyer, *Monografia orașului liber crăiesc - Timișoara*, Timișoara, 1995, p. 203.

³ Se cunoaște din documente decorația interioară a bisericii, și anume altarul principal dedicat Sfintei Cruci, Sfinților Francisc, Anton de Padova și Ioan Nepomuk, mențione precizată de Adrian Andrei Rusu (coordonator), *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, Cluj-Napoca, 2000, p. 269.

⁴ J.N. Preyer, *op. cit.*, p. 203.

⁵ Idem, *op.cit.*, p. 203.

descifrate parțial, de mare ajutor fiind însemnările făcute de câțiva autori⁶ din secolele precedente când degradarea nu era atât de avansată.

Cele trei inscripții redată în cartușe delimitate de volute sunt:

Prima, actualmente ilizibilă:

„TrophæVM soLo acqVatae saCrae aeDIs CatharInensIs, In qVa saCrIfICare Deo fLorente EVgenIo CaroLo seXto DoMINante signo Reformatos Fratres coepisse Minores”⁷. Cele două cronograme, prima de la „trophaeum” la „Catharinensis” redă anul 1763, data ridicării obeliscului, iar cea de-a doua de la „in” până la „dominante” redă anul 1717, momentul stabilirii Franciscanilor la Timișoara în cartierul Palanca Mică.

A doua inscripție (*il.2*):

„SeD MarIa TheresIa apostoLICI RegnI Coronata RegIna hos In PraesIDIo LoCat et PatroCInIo aMbIt”⁸. Și această inscripție conține cronograma cu referire la anul în care noua biserică a Franciscanilor situată în cetate a fost terminată biserica a fost dărâmată, respectiv 1756, reluată de două ori.

Cea de-a treia inscripție (*il.3*) sună astfel:

„Defunctis, quorum hic cineres ac ossa recondo, aeternam requiem ore et corde precare Viator”⁹. Pe lângă funcția decorativă și comemorativă monumentul este funerar prin prezența acestei inscripții.

Încadrat tipologiei monumentelor de acest tip ridicate pe tot cuprinsul Imperiului Habsburgic, obeliscul *Sfânta Ecaterina* reprezintă pentru studierea sculpturii baroce din Banat un exemplu al modului de percepție a stilului baroc, o ilustrare a modei timpului în care emblema și alegoria își aveau rolul bine stabilit.

⁶ *Ibidem*; F. Binder, *op.cit.*, p.129

⁷ „Un monument în amintirea bisericii Sfânta Ecaterina, dărâmată, în care în timpurile de înflorire sub Eugen și stăpânirea lui Carol al VI-lea, frații reformați (ai Sf.Franciscus) au slujit Domnului”.

⁸ „Dar Maria Theresia, regina încoronată a imperiului apostolic, îi mută pe aceștia (Franciscani) în cetate și le acordă protecție”.

⁹ „Pentru cei decedați, a căror cenușă și oseminte se adăpostesc aici, roagă-te trecătorule, cu voce și inimă pentru pacea veșnică”.

THE MONUMENT OF SAINT KATHERINE

Summary

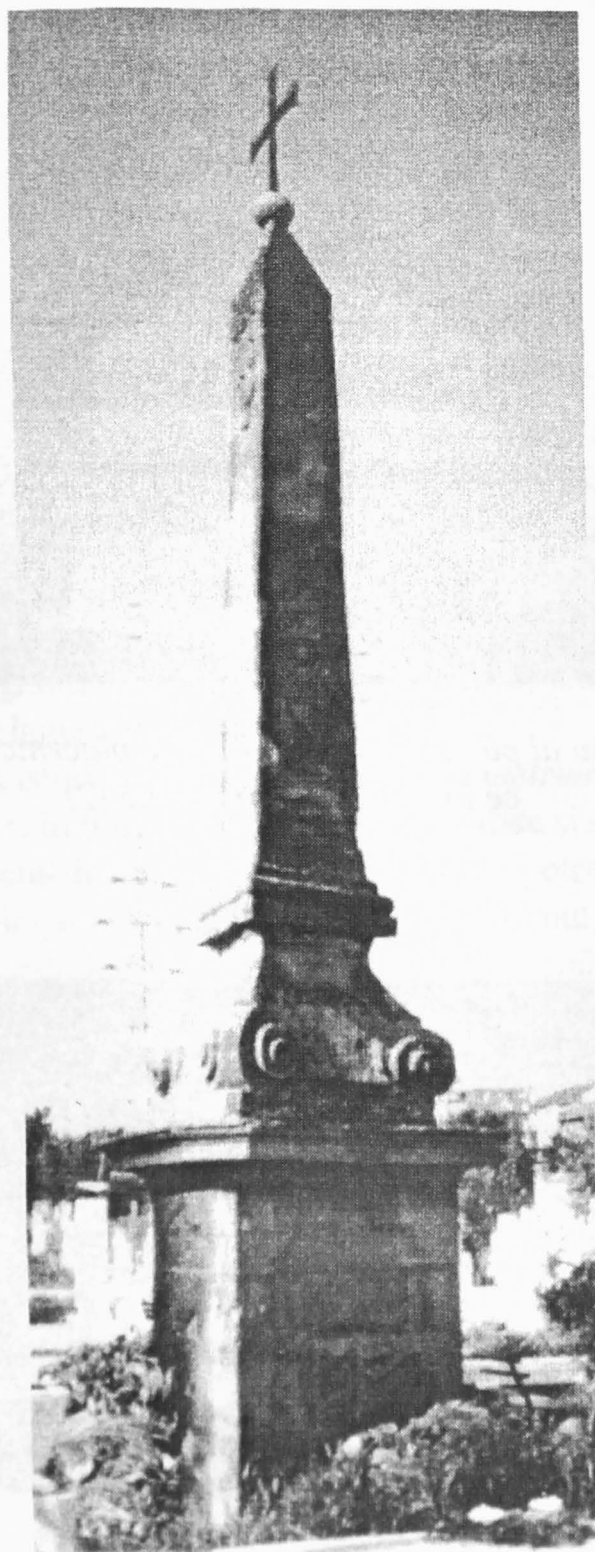
A baroque monument that is decorative, commemorative and funerary at the same time. Placed on the spot where in the 18th Century there has been a church dedicated to Saint Katherine, the last remain of the medieval period of Timișoara.

Three inscriptions render important data: 1717, the year when the Franciscan monks came in Timișoara and settled in Palanca Mică, 1756, the year they were endowed with a new church inside the fortress and 1763, the year when the monument was erected.

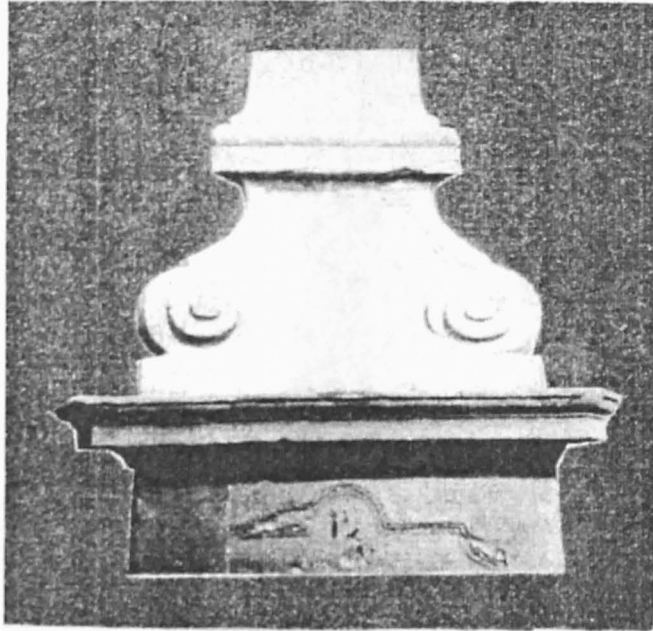
In form and style, the monument belongs to the central-european typology of such monuments, erected in the entire empire throughout the 17th and 18th Centuries.

List of Illustration

1. *The monument of Saint Katherine - today in the Heroes Cemetery from Calea Lipovei, Timișoara.*
2. *Detail of the middle part containing the second inscription.*
3. *Detail of the middle part containing the third inscription.*

1. Obeliscul Sfânta Ecaterina,
situat în prezent în Cimitirul Eroilor din Calea Lipovei Timișoara

2. Detaliu al părții mediane, volutele puternic profilate ce încadrează inscripțiile (2)

3. Inscripția 3.